

La Tène- és népvándorláskori sírok a Solt-Palében.

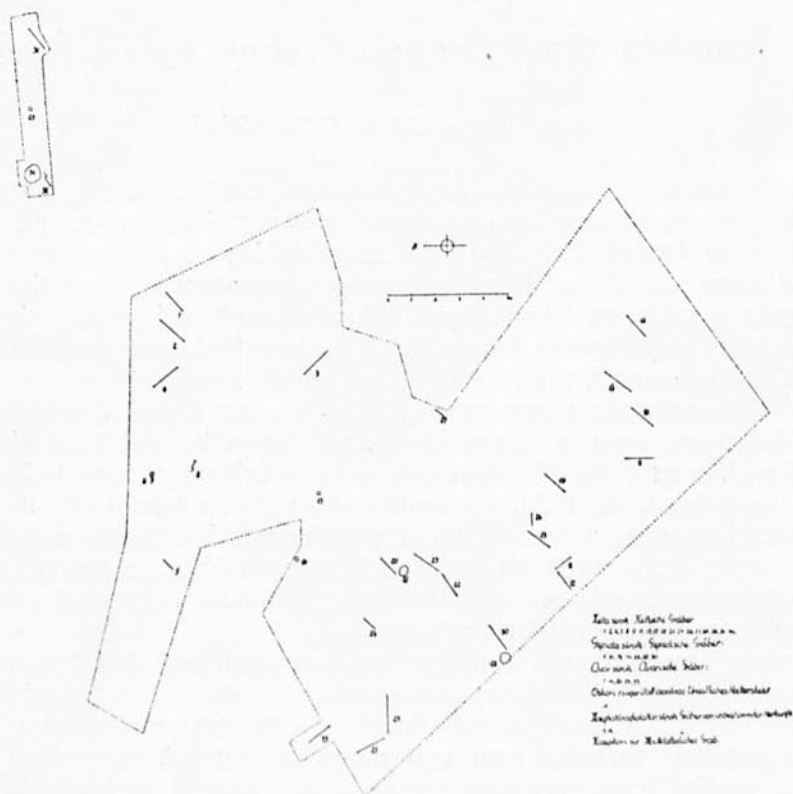
(Idetartozik a XXX—XXXI. tábla.)

A hódmezővásárhelyi határ (solt-paléi) részében, a régi szegedi út jobb oldalán van Katona István halma.¹ A várostól 2·5 km-re fekvő halom ma már nem eredeti alakjában van meg, de így is határozottan látszik, hogy teljesen szabályos formáját emberi kéz alkotta. Átmérője kb. 70 m; csupán a széleken fekvő részei háborítatlanok, a középső részét még a kilencvenes évek végén lehordták. A halom földjében két élesen elkülöníthető réteg van. A felső: szikes, feketeföld helyenkint 90 cm mélységig lenyúlik; az alsó: sárga agyag. Leletek mind a két rétegből kerültek elő. Kétségtelen, hogy a halom közepének lehordása sok lelet elpusztításával járt, bár az előkerült leletekről nagy utánjárással sem tudtunk meg semmi bizonyosat. Az 1934. évi ásatás során 34 sír került elő, de ezekkel még nincs kimerítve a temető, mert a területnek körülbelül csak egyharmadát tártuk fel. A sírok térképét az 1. képen találja az olvasó. A feltárt sírok leírását az ásatás sorrendjében az alábbiakban, időrendi szétválasztását az összefoglaló részben adjuk.

1. sír. 45 cm mélyen kinyújtózott, hanyattfekvő férfi, 156 cm hosszú csontváza. Irányítása déldélnyugat-északészakkelet; fejjel déldélnyugatnak. Mellékletei: A mellkas bal oldalára csúszott mellcsont alatt vasfibula töredékei; formája nem volt megállapítható. Valószínűleg ugyanennek a vasfibulának töredékei voltak a gerincsont jobb oldalán is. Az áll alatt vasfibula sodronytekercse. A bal kar mellett, a könyökcsonton kívül, agyagedény (XXX. 18.); színe halványpiros; kihajló pereme alatt barázda fut körbe; magassága 10·5, szája 10·5, legnagyobb kihasasodása 14, omphalosos feneke 5 cm, korongon készült. A csontváz jobb oldalán, könyöktől a térdig, hegyével a lábak felé fordított vaskard (2. kép; rekonstrukciója a megmenthetetlen vasdarabok eredeti helyzete alapján felvett rajz után készült); teljes hossza 80 cm, amelyből a markolatra 12 cm esik. A penge szélessége a markolat alatt 5·6 cm. A kard alatt és mellett vaslánc töredékeket találtunk.

¹ Elhelyezkedését e kötet 3. közleményében lévő 1. képen ábrázolt térkép mutatja.

2. *sír.* Az előbbtől 1 m-re nyugatra 58 cm mélyen kinyújtóztatott, hanyattfekvő férfi, 160 cm hosszú csontvázát találtuk. Irányítása délnyugat-északkelet; fejjel délnyugatnak. Mellékletei: A mellcsont alatt, a gerincen bronz- és vasfibula; típusuk olyan mint a XXX. 2—4. A kisméretű bronzfibula kengyele lemezes, a vas példány hossza 10 cm. A csontváz jobb oldalán, részben a felső karcsonton töredékes vaslándzsát (XXXI. 15.) találtunk; csúcsával a fejtető felé volt fordítva; köpüjében a fanyél rostjai még meg voltak; jelenlegi hossza 41 cm; a 3·5 cm átmérőjű köpüre

bronzlemez darabokat találtunk, amelyeknek rendeltetését nem lehetett megállapítani.

4. *sír.* 70 cm mélyen, hanyatt fektetett, kinyújtóztatott, 148 cm hosszú női csontváz. Irányítása északészaknyugat-déldélkelet; fejfelé északészaknyugatnak. Mellékletei: A jobb és bal lapockacsonton egy-egy bronzfibula (XXX. 2—3.). A jobb könyök mellett bronz- (XXX. 4.), a bal könyök mellett vasfibula. A tömör bronzból készült fibulák igen jó fentartásúak; három nézetben történt ábrázolásuk, a típusról tökéletes képet ad. A medencében vaskés volt, de annyira töredékes állapotban, hogy felvétele nem sikerült. A két alsó karon, a csuklók tájékán két-két bronzkarperec (XXX. 1., 5.); valamennyi nyitott, végeik kissé vastagodnak és egymás fölé futnak; bordák díszítik; átmérőjük 5-3 cm.

5. *sír.* 110 cm mélyen, csaknem teljesen elkorhadt gyermekcsontváz. Irányítása délnyugat-északkelet, fejfelé délnyugat felé. Egyedüli melléklete néhány hengeres, zöldszínű üveggyöngy volt. A csontvázról nyugatra kb. 30 cm távolságra juh csontvázrészecskék.

6. *sír.* 140 cm mélyen hanyattfekvő, kinyújtóztatott, 140 cm hosszú férfi csontváz. Irányítása délnyugat-északkelet, fejfelé délnyugatnak. A fej tájéka bolygatottnak látszott. Mellékletei: A bal oldalon, a medencével egy magasságban ismeretlen rendeltetésű vastöredékek (kés?). A medence tájékáról vascsat (XXXI. 2.). A fej mellől csontfésű töredékei kerültek elő. E sírral egy helyen volt a

7. *sír.* Teljesen feldúlt sír, amelyet az előbbi kiásásakor tettek tönkre. A csontváznak semmi nyoma nem maradt. A mellékletek közül csupán egy (XXX. 7.) bronzfibulát és néhány edény cserepet hagytak a sír földjében.

8. *sír.* 180 cm mélyen, bal oldalra fektetett, zsugorított gyermekcsontváz. Irányítása kelet-nyugat; fejfelé keletnek.

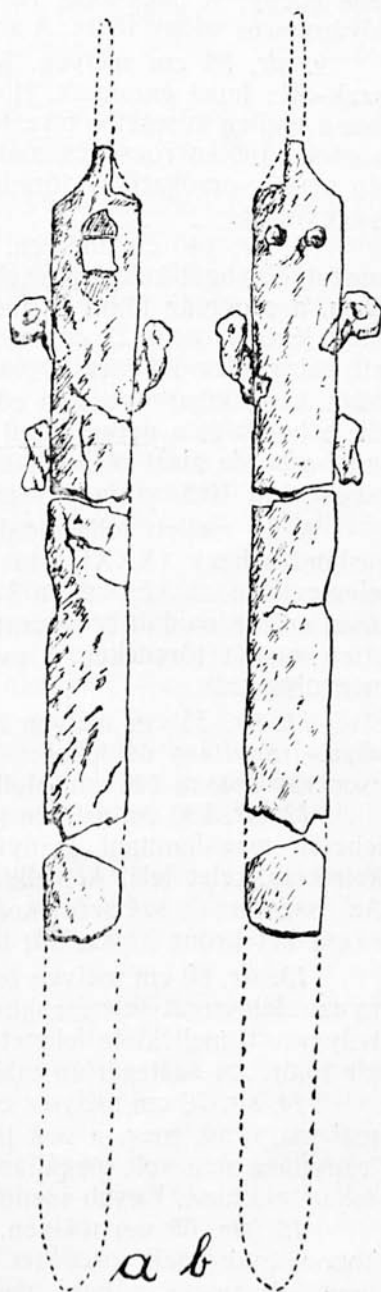

Abb. 2. kép.

Melléklete: A medence előtt két jellegzetes, de nagyon mállekony La Tène edény. A nagyobbik feketeszinű urna, amelynek száját a kisebbik, halványpiros edény földte. A sír in situ a múzeumba került.

9. *sír.* 55 cm mélyen. Rossz fenntartású női csontváz. Irányítása észak-dél; fejjel északnak. Hossza 145 cm. A karok könyökben meghajlítva a mellen keresztbe téve fekiidtek. Mellékletei: A jobb és bal lapockacsontok tájékán rozsdacsomók (fibula?). A bal váll felett kettős csonkakúp alakú ersókarika töredékei. A nyak körül 64 karikaformájú, kék üveggyöngy.

10. *sír.* 140 cm mélyen, teljesen elkorhad t férficsontváz. Irányítása nyugatdél nyugat-kelet északkelet, fejjel nyugatdél nyugatnak. A sír földjében, a csontváz fölött és mellett farostok nyomait találtuk. A csontváz fölött lévő farostok 28 cm magas szintben voltak. Mellékletei: A fej mellett balra, elég jól megdolgozott agyagból készült szürke színű, szűkülő szájú, kissé kihajló peremű edény (XXXI. 5.); pereme alatt borda fut körül; a borda és a perem közti részt függélyesen besímitott vonalkázás díszíti; a borda alatt két sorban, ovális alakú benyomott díszítések vannak; magassága 10.5, szája 7, legnagyobb kihasasodása 12, feneke 5 cm.

A fej mellett jobb oldalon, csúcsával a fejtető felé fordulva köpüs vaslándzsahegy (XXXI. 14.); köpűjében a fanyél rostjai megmaradtak; jelenlegi hossza 32.5 cm; a 3 cm átmérőjű köpüre 11 cm esik. A medence táján erősen oxidált bronzcsat, vas pecekkel (XXXI. 4.). A felső lábszárak táján vaskés töredékei. A csontvázat valószínűleg jóval a temetés után megbolygatták.

11. *sír.* 55 cm mélyen fekvő fiatalabb egyén, erősen korhad t csontváza. Irányítása déldélkelet-északészak-nyugat; fejjel déldélkelet felé. A csontváz hossza 140 cm. Melléklete nem volt.

12. *sír.* 130 cm mélyen fekvő, bolygatott férfi csontváz. Hosszát nem lehetett megállapítani. Irányítása keletészakkelet-nyugatdél nyugat; fejjel keletészakkelet felé. A mellkas mellett ló alsóállkapocs csontját találtuk. Az összetört és szétszórt koponyacsontok között egymástól 20 cm távolságra két bronz hajkarikát leltünk.

13. *sír.* 80 cm mélyen fekvő női csontváz. Hossza 165 cm; irányítása nyugatdél nyugat-keletészakkelet; fejjel nyugatdél nyugatra. A csontváz bolygatott, melléklete lehetett az a néhány csontfésűtöredék, amelyeket a sír földjében szétszórtan találtunk.

14. *sír.* 70 cm mélyen, csecsemő csontváza. Csak a koponyának nyomai maradtak meg, a test többi része teljesen elkorhad t, így a csontváz irányítása sem volt megállapítható. Közvetlen szomszédságában juh csontokat találtunk. Egyéb mellékete nem volt.

15. *sír.* 65 cm mélyen. Teljesen elkorhad t csecsemő csontváz. A koponyának csak töredékei maradtak meg, s néhány tejfog. Irányítása nem volt megállapítható, melléklete nem volt.

16. *sír.* 102 cm mélyen fekvő leánygyermek csontváza. Hossza 96

cm, irányítása nyugatészaknyugat-keletdélkelet; fejjel nyugatészaknyugat felé. Ámbár a csontváz bolygatatlannak látszik, melléklete nem volt.

17. *sír.* 40 cm mélyen fekvő, északkelet-délnyugat irányítású, gyermekcsontváz. Feje északkeletnek fordult. Csaknem teljesen elkorhadt. A koponya tájékán vasrozsa nyomai látszóttak.

18. *sír.* 40 cm mélyen fekvő gyermekcsontváz. Irányítása nyugat-délnyugat-keletészakkelet; fejjel nyugatdélnyugat felé. Melléklete nem volt.

19. *sír.* 140 cm mélyen, hanyattfekvő, kinyújtóztatott helyzetű férfi-csontváz. Irányítása nyugatdélnyugat-keletészakkelet; fejjel nyugatdél-nyugatnak. Csupán az alsó teste volt bolygatatlan. A sírgödör formája a sárga agyagban nagyon jól meglátszott. Melléklete csupán a fej baloldálán talált vassodronytöredék volt.

20. *sír.* Ferde irányú aknasírban, elkorhadt gyermek csontváz. A sír mélysége a fejnél 190, a lábnál 230 cm. Hossza 110 cm. — 190 cm mélységig a föld teljesen zavartalan volt. E mélység alatt, amint a sírgödör aknáját elértük, előtünt az aknát kitöltő fekete föld, amely élesen elkülönült a sírgödör sárgaagyag falától. A csontváz irányítása keletészakkelet-nyugatdélnyugat; fejjel keletészakkelet felé. Hossza 80 cm. Melléklete egy trapézformájú vascsat volt (XXXI. 11.).

21. *sír.* 40 cm mélyen. Hamvasztásos sír. A kalcinált embercsontokat szén- és edénytöredékekkel együtt a csupasz földön találtuk. Gödörnek nyoma sem látszott. A mellékletek közül egy hólyagos karperec és egy bronzfibula töredékei maradtak meg. Aránylag épen maradt meg a hólyagos karperecet kitöltő massa (XXX. 6., 8.), amely a hamvasztás következtében átégett s így a karperec formáját is elárulja; a karperecből csak kevés bronz-töredék volt megmenthető. Az előkerült néhány borsó nagyságú bronz-töredék, valószínűleg a hamvasztáskor megolvadt fibulából maradt meg.

22. *sír.* 145 cm mélyen; kinyújtóztatott, hanyattfekvő férfi csontváz. Irányítása nyugatdélnyugat-keletészakkelet; fejjel nyugatdélnyugat felé. Hossza 152 cm. A felső combcsontok a közép tájon eltörtek s a lábszárok lesüllyedtek. A süllyedésnek az e sír alá ásott 23. aknasír az oka. Mellékletei: A fej alatt csontfésű töredékei. A nyak körül hengeres-, gömb- és kettős csontakúp-formájú pasztagyöngyök. (XXXI. 1.)

23. *sír.* A 22. sír alá vájt aknasír, ugyanolyan, mint a 20. Az alsó lábszárok a 22. sír csontvázának alsóteste alá nyúltak. Nem lehet kétséges, hogy az aknasír a fiatalabb, ha nem is sokkal. Az akna mélysége a csontváz fejénél 185, a lábnál 245 cm. A csontváz irányítása keletészakkelet-nyugatdélnyugat; fejjel keletészakkelet felé. Hossza 145 cm. Mellékletei: A jobb váll mellett, elég rossz fenntartású egyélű vaskés. Jelenlegi hossza a nyélnyújtvány nélkül 16 cm, legnagyobb pengeszélesség 1·7 cm. A nyak, mell és a lábak tájékáról hengeres-, gömb- és kettőscsontakúp-alakú pasztagyöngyök. A mellről rosszezüst fülönfüggő töredéke

(XXXI. 8.). Az ovalis alakú függőkarika aljára, négy kölesnagyságú gömböcske forradt, amelyek között foglal helyet a belül üreges, babszem nagyságú gömb. A jobb oldali bordákon, a könyök táján, kettős-csonkakúp alakú agyagorsógomb. Az egyik rész alja és oldala zeg-zugos vonalakkal van díszítve (XXXI. 9.). A medencében négyzet alakú vascsat, alsó részén szövetmaradványokkal (XXXI. 13.). A bal medencecsonton nyitott bronzkarika (XXXI. 7.).

24. *sír.* 88 cm mélyen elhelyezett gyermekcsontváz. Irányítása északkelet-délnyugat; fejjel északkelet felé. Melléklete nem volt.

25. *sír.* 155 cm mélyen feldúlt, férficsontváz. Irányítása nyugat-kelet; fejjel nyugat felé. Mellékletei: A bal lábfej mellett, csúcsával a fej irányában fordított vaslándzsa (XXXI. 10.). Jelenlegi hossza 18 cm; a 2·8 cm átmérőjű köpüre 11 cm esik. A fej mellett csontfésű töredéke. A melletlen acél, két kovával. A medencében kis bronzcsat, bronzpecekkel (XXXI. 6.). A pecek fejénél vasrozsa nyomok.

26. *sír.* 80 cm mélyen elhelyezett csecsemő csontváz. Irányítása kelet-nyugat; fejjel kelet felé. A csontváz igen rossz fentartású. A fejénél madárcsontokat találtunk; egyéb melléklete nem volt.

27. *sír.* 85 cm mélyen elhelyezett női csontváz. A csontváz irányítása északészaknyugat-keletdélkelet; fejjel északészaknyugat felé; hossza 139 cm. Mellékletei: A nyak körül 75 kettőscsonkakúp alakú és 8 vékony, karikaformájú kék üveggyöngy (XXX. 12.). A jobb könyök mellett, kívül, két, a jobb térd mellett, ugyancsak kívül egy agyagedény. Kettőt sikerült teljesen épen kivenni (XXX. 19., 20.), a harmadikat annyira összetörten emeltük ki, hogy összeállítása nem sikerült; ez volt a legnagyobb, de típusa ugyanolyan, mint a két bemutatott edényé. Az utóbbiak közül az egyik (XXX. 20.) téglavörösre égetett, finom kidolgozású edény, enyhén kihajló peremmel. Az edényke vállán barázda fut körül. Magassága 8, szája 7·5, legnagyobb kihasasodása 10, feneke 4·7 cm. A másik edény színe sziürke (XXX. 19.); agyaga egészen apró kavicsokkal volt soványítva. Az enyhén kihajló perem alatt 1 cm-re borda fut körül. Magassága 9, szája 8·8, legnagyobb kihasasodása 11·5, feneke 5 cm. Mindkét edény omphalosos. Három bronz fibula. Típusuk ugyanolyan, mint a XXX. tábla 2—4. képeken bemutatottaké. A jobb és bal lapockán talált fibulákat a bordákon és a gerincoszlopon keresztül haladó bronzlánc köti össze. (3. kép.) A két láncos fibulát és a medencecsont fölött talált harmadikat, a csontokkal együtt in situ vettük fel. A bal alsó és felső karon egy-egy kerek átmetszetű vaskarperec. Teljesen rongált állapotban kerültek elő.

28. *sír.* 125 cm mélyen. Hamvasztásos temetkezés. A két urna, 80 cm átmérőjű, alig észrevehető mélyedésben volt elhelyezve. Az urnákban nem találtunk semmit. Az urnákon kívül találtuk a kalcinált embercsontokat, és köztük egy csomóban disznócsontokat. Az urnák részben e csontokra voltak reátéve. A hamvasztáskor megrongálódott mellékletek kö-

zül, bronzfibula (XXX. 13.) és vaskés részei maradtak meg. A nagyobbik urna (XXX. 16.) eléggé kihajló peremű, szürke színű, omphalosos. Közvetlenül a perem alatt alig észrevehető borda fut körbe, a vállon pedig barázda. Magassága 21, szája 18,5, legnagyobb kihasasodása 24, feneke 9 cm. A kisebb hasonló típusú edényt nem sikerült összeállítani.

29. *sír.* 30 cm mélyen elhelyezett csecsemőcsontváz. Csak a koponya maradt meg, a test többi része teljesen elkorhadt. A nyak körül kettős csontkakúp és kúpformájú kékszínű üveggyöngyök voltak (XXX. 11.).

30. *sír.* 128 cm mélyen elhelyezett férfi csontváz. A teljesen elmállott csontváz hossza 156 cm; irányítása nyugatdélnyugat-keletészakkelet, fej-

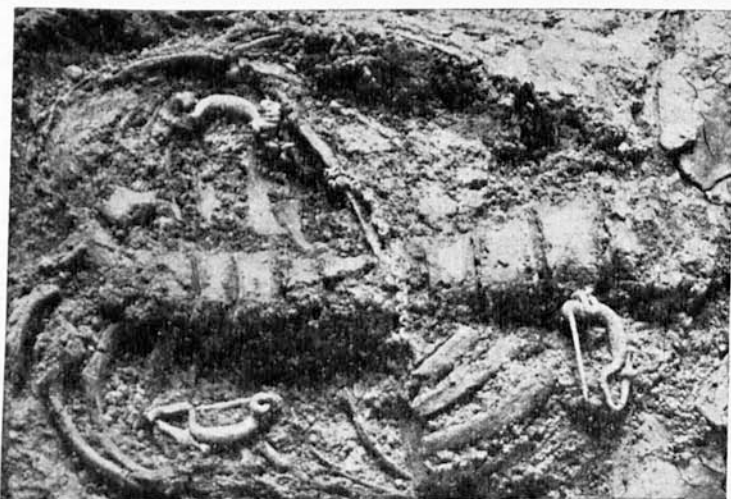

Abb. 3. kép.

jel nyugatdélnyugat felé. Mellékletei: A fej mellett csontfésű töredékei. A medence közepén vascsat (XXXI. 3.).

31. *sír.* 35 cm mélyen fekvő erősen korhadt férficsontváz. Hossza 170 cm; irányítása keletészakkelet-nyugatdélnyugat; fejfelé keletészakkelet felé. Mellékletei: A fej jobb oldalán, csúcsával a fejtető felé elhelyezett, köpös vaslándzsa. Annyira oxidálódott, hogy felvenni sem sikerült. A gerinccsonton bronzfibula sodronytekercs-része. A jobboldali mellkasrészén, homorúan ívelt hátú vaskés töredéke. A kés alatt téglafarmájú homokkő darab. Hossza 7, vastagsága 2, szélessége 2,7 cm. A jobb medencében 1 cm átmérőjű, hegyben végződő vasdarab. Jelenlegi hossza 5,5 cm. A jobb térdén kívül, szürke színű agyagedény. Tipusa és nagysága teljesen egyezik a XXX. tábla 15. képen látható edényével.

32. *sír.* 85 cm mélyre helyezett, jobb oldalára fektetett zsugorított csontváz. Irányítása keletészakkelet-nyugatdélnyugat; fejfelé nyugatdél-

nyugat felé. Zsugorított hossza 90, teljes hossza 175 cm. Melléklete nem volt.

33. sír. Teljesen feldúlt aknasír. A csontvázból semmi sem maradt meg. Az üregben juhcsontokat, egy gömbformájú, vörösszínű téglagyöngyöt és egy téglavörös színű agyagkorsót találtunk (XXXI. 12.). Magassága 20·5, szája 8·5, legnagyobb kihasasodása 16·5, feneke 8·8 cm. Nem korongon készült. Az akna mélysége a lent 200, fent 160 cm. Hossza 165, szélessége 90 cm.

34. sír. 95 cm mélyen hamvasztásos sír. 90 cm átmérőjű gödör alján volt elhelyezve két nagyobb és egy kisebb urna, továbbá két kisebb tálformájú edény. Az urnák alatt és mellett égett embercsontok és egy csomóban disznócsontváz részek voltak. Előkerült egy égéstől erősen megrongálódott bronzfibula több töredéke is. Tipusa ugyanaz, mint a XXX. tábla 2—4., de a lábnak a kengyelre visszahajló gömbdísztetését, lapos, kalapálással előállított tag pótolja. Az edények közül három típust mutatunk be. A nagyobbik edény (XXX. 15.) színe téglavörös, pereme meglehetősen kihajlik. Vállán barázda fut körbe. A talpgyűrűs fenék közepe homorú. Magassága 28·5, szája 13, legnagyobb kihasasodása 27, feneke 12 cm. Ugyanilyen formájú és nagyságú a másik nagy urna is, de színe szürke, s agyaga nem olyan ellenálló. A tálformájú két kisebb edény típusát a XXX. tábla 17. sz. képünk ábrázolja. Színe szürke. A peremrész hengeres képzésű. Talpgyűrűn áll. Magassága 5·5, szája 13, feneke 5·8 cm. A harmadik típust a XXX. 14. edénye mutatja be. A forma nem egyedüli; már láttuk ezt a típust a 28. sírban, de ez kisebb. Színe szürke. Magassága 15·5, szája 14·5, legnagyobb kihasasodása 19·5, feneke 7 cm. A vállat az edény testétől tagozás választja el.

*

Feltártunk összesen 10 férfi, 6 női és 11 gyermek sírt; 7 sír csontvázának nemét nem tudtuk megállapítani. Volt 29 kinyújtóztatott, hanyattfekvő helyzetű, 2 zsugorított, és 3 hamvasztott temetkezés. A sírgödrök alakja szerint voltak: szabálytalan ellipszisformájú vízszintes üregek, ferdén haladó aknasírok és 80—90 cm átmérőjű szabálytalan gödrök, illetve mélyedések. Koporsó nyomokat csak egy sírnál (10.) észleltünk. Az aknasírok ürege fekete földdel volt kitöltve, a holttest is azon nyugodott.

A nyújtott, hanyattfekvő csontvázak irányítása — amennyiben egyáltalában megállapítható volt — a következőképen oszlott meg: észak-északnyugat-déldéleleti irányítású volt három (4., 11., 27.); észak-déli irányítású egy (9.); déldélnyugat-északészakkelet irányítású egy (1.), északkelet-délnyugat irányítású öt (2., 5., 6., 17., 24.); keletészakkelet-nyugatlélnyugat irányítású nyolc (10., 12., 13., 18., 19., 22., 30., 31.); kelet-nyugat irányítású kettő (25., 26.); keletdélekelet-nyugatlélnyugat

irányítású szintén két sír (3., 16.): tehát megközelítőleg észak-déli irányítású volt 5, nyugat-keleti irányítású 12 sír. Az említett főirányoktól való eltérés nem haladta meg a 22°-ot. A délnyugat-északkeleti irányítású 5 sírt is be tudjuk osztani, ha a sírok mélységi adatait nézzük. Az első csoport sírjai kivétel nélkül kis mélységűek, a 85 cm-t nem haladják meg. A második csoport sírjai nem mutatnak ilyen szabályszerűséget, itt a sírmélység 15–155 cm között ingadozik. A délnyugat-északkeleti irányítású 5 sír közül négy szintén kis mélységű, amiért is szintén az első csoportba osztjuk. Az első csoport sírjainak mellékletei egységesek, egy kultúrára utalnak (kora La Tène); ennek a csoportnak csontvázas sírjaira jellemző temetkezési mód a mi lelőhelyünkön a megközelítőleg észak-déli irányítás és a kis sírmélység. E csoporton belül a nők fejjel északnak, a férfiak fejjel délnek voltak sírbatéve. Természetesen akadtak kivételek, de az igazán jellegzetes mellékletű sírokra a fenti megfigyelések érvényesek.

A sírmellékletek alapján a leleteket öt csoportba oszthatjuk. Az első csoportba soroztuk az 1., 2., 4., 7., 8., 9., 11., 15., 17., 18., 21., 24., 26., 27., 28., 29., 31., 34. sírokat; a második csoportba tartoznak a 6., 10., 13., 19., 22., 25., 30. sírok; a harmadik csoportba osztottuk az 5., 14., 20., 23., 33. sírokat, s végül a negyedikbe a 12. sírt. Az ötödik csoportba tartozik a 32. sír. Egyik csoportba sem tudtuk beosztani a 3. és 16. sírokat, mivel nem voltak mellékleteik, s a temetkezés módja sem nyújtott semmiféle támpontot korukat illetőleg.

Az első csoport kulturális és kronológiai helyzetének megállapítása ma már nem ütközik nehézségekbe. A csoportba tartozó sírok közül három hamvasztásos temetkezés, a többi csontvázas, de ezek közül egy zsugorítva volt.

A csoport jellemző leleteit a 2., 3., XXX. 1–20., XXXI. 15. képen mutatjuk be. Igen rossz fenntartása miatt a XXXI. 15. lándzsacsúcs formáját nem tudjuk rekonstruálni. Azonban a lándzsahegy közepén, mindkét oldalán végigfutó borda határozottan La Tène jellegű. Hasonlóan rossz állapotú a 2. képen bemutatott kard is. Hossza, formája (csaknem a hegyig párhuzamosan haladó élek), továbbá a hüvelyen alkalmazott szíjtartó lemez alapján megállapítható azonban, hogy a La Tène II. sajátosságait viseli magán. Legközelebbi analógiája a gyomai kard, amelynek szintén volt kardkötő lánc.² A kora La Tène leletek jellemző darabjai a XXX. 1., 5. karperecek. Határozottan a La Tène I-be tartoznak a XXX. 2., 3., 4., 7. sz. bronzfibulák, de a 34. hamvasztásos sír fibula töredéke (XXX. 13.), amelynek felhajlított lába szorosan a kengyelre tapad, a La Tène II-re utal. A XXX. 6., 8. hólyagos karperec megvan mindkét periodusban. Nem válnak ki a környezetből a vaskés (XXX. 9.), valamint a XXX. 10., 11., 12. ábrákon bemutatott kéküveg gyöngyök formái. A hatvan-boldogi

² Darnay Kálmán: Kelta lovassírról. Arch. Ért. 1906. 62. 1. 1. és 3. ábrák.

telepen találjuk jó analógiáikat. Végül a kerámiai anyag a hatvan-boldogi,³ kosdi⁴ és szőregi⁵ temetők edényeivel tart szoros rokonságot.

Ha az elmondottak után temetők kronológiai helyzetét akarjuk megállapítani, akkor azt mondhatjuk, hogy az Alföld ama kevés számú temetői közé tartozik, amelyek a La Tène I. és II. közötti átmeneti időt képviselik.

Az Alföld területén a mi temetők a negyedik, amely az átmeneti periodusra esik. A legfiatalabb kétségkívül a gyomai⁶ temető. Fibulái a leghatározottabban a La Tène II-be utalják. Csupán a már említett kard aránylag rövid volta (68 cm), ami inkább a La Tène I. kardjainak a sajátja —, továbbá az égetett és csontvázas temetkezés együttes föllépése helyezi az átmeneti korba.

A szőregi temetőt Banner János a La Tène II-be utalja;⁷ Márton Lajos helyesnek tartja ezt a datálást a leletek túlnyomó részére, azonban a kerámiában fellépő régi elemek miatt valószínűnek tartja, hogy már az I. periodus végén történt itt temetkezés.⁸ Nagyon érdekes itt a három temetkezési mód, a csontvázas, a hamvasztásos és urnás temetkezés. A hamvasztásos módot, amelynél az elégetett holttest maradványait a szabálytalan sírűregbe tették s az urnákat csak mellé helyezték, Banner átmeneti módnak tekinti a csontvázas és urnás temetkezés között.⁹ Ha a mi temetők ebből a szempontból vizsgáljuk, rá kell mutatnunk arra, hogy itt a csontvázas temetkezés mellett csupán a hamvasztással találkozunk. Ha a két temetkezési mód közötti számarányt tekintjük, akkor 15 csontvázas sírra 3 hamvasztásos jut. A 34. hamvasztásos sír La Tène II-re mutató fibulája arra enged következtetni, hogy a temetkezésnek ez a módja a későbbi. Temetőkben tehát a fiatalabb kort képviselő jelenségek csak épen mutatkoznak, amiért is a szőregi temetőnél öregebbnek tartjuk. Leleteinek java részével a La Tène I. végébe tartozik. A két temetkezési mód egymásutánját határozott bizonyítékokkal a kosdi temető támasztotta alá,¹⁰ ahol a csontvázas sírok fölé, a későbbi korban, kevésbé mélyített sírokba hamvasztott holtakat temettek. A mi temetők kronológiailag úgy látszik a kosdi sírokhoz áll legközelebb.

Az első csoportba osztottuk a csaknem minden melléklet nélküli 8 gyermekcsontvázat is (11., 15., 16., 17., 18., 24., 26., 29.). Ezt a beosztást

³ Pósta Béla: A hatvan-boldogi ásatások. Arch. Ért. 1895. 1—26. II.

⁴ Fettich Nándor: Préhistorikus temető nyomai Kosdon, Nógrádmegyében. Arch. Ért. 1923—26. 234—241. II.

Márton Lajos: A korai La Tène sírok leletanyaga. Dolgozatok. 1933—34. 114—116. II.

⁵ Dr. Banner János: A szőregi La Tène temető. Dolgozatok. 1929. 90—114. II.

⁶ Darnay Kálmán i. m. és Márton Lajos i. m. 122—23. II.

⁷ i. m. 109. I.

⁸ i. m. 123. I. és A korai La Tène kultura Magyarországon. Arch. Hung. XI. 1933. 22. I.

⁹ Banner János i. m. 108. I.

¹⁰ Fettich Nándor i. m.

a sírok kis mélysége, néha az irányítás, de főként a 29. sírban lelt kék-üveg gyöngysor indokolja, amely határozottan erre a korszakra mutat. A 8. sír zsugorított csontvázát a két edénymelléklet miatt helyeztük e csoport leletei közé.

A második csoportot a 6., 10., 13., 19., 22., 25. és 30. sírok leletei adják. Legjellemzőbb darabjait a XXXI. 1—6., 10., 14. ábrákon mutatjuk be. Kétség nem férhet hozzá, hogy germán leletanyaggal állunk szemben. Kronológiai és ezzel együtt közelebbi népi hovátartozása sem kérdéses. E kultúrának legjellemzőbb temetői környékünkön a kiszombori B, a gorzsai, a kishomoki és solt-paléi temetők.¹¹

A kultúra kronológiai helyzetét, továbbá népi hovátartozását Török Gyula dolgozata tárgyalja, az összes idevonatkozó magyarországi leletanyag felhasználásával. Utalva e munkára a nagyszámú analógiák felsorolását itt mellőzzük. Török szerint a Kr. u.-i V—VII. századra tehető emléktanyag a gepidák hagyatéka.

Jóval kérdésesebb a harmadik csoportba osztott 5., 14., 20., 23. és 30. sírok anyagának helyzete. Az előbbi csoporttól megkülönbözteti a temetkezés sajátos módja (aknasírok), továbbá a trapézformájú csatok (XXXI. 11., 13.), a rosszezüst fülbevaló (XXXI. 8.) és a (XXXI. 12.) agyagedény. A csatok az edény és a fülbevaló formája már az avar periodusra mutatnak. A csoportnak későbbi kronológiai helyzetét a 22. gepida és a 23. aknasír egymáshoz való helyzete is igazolja. Az egymással érintkező két sírgödör azt árulja el, hogy az aknasírt később ásták. Az 5. és 14. sírokat a bennök talált juh csontok miatt osztottuk ebbe a csoportba. Az elmondottak alapján a harmadik csoport sírjait avar korszakinak tartjuk; az eltemetettek népi hovátartozása nem dönthető el határozottan. Talán az avar korszakig itt megmaradt gepidák temetkeztek e sírokba, akik néhány kevésbé jellemző tárgyon kívül, az újabb temetkezési szokásokat is átvették?

Nem lehet kérdéses a negyedik csoportba osztott 12. sír kora. A sír-üregben talált két bronz hajkarika már a koraközépkori leletek jellemző melléklete.

Az ötödik csoport egyetlen sírja erős zsugorítása miatt is minden bizonnyal őskori, de éppen ezen a vidéken, ahol a neolitikum különböző kulturái, az aeneolitikum és a rézkor sokszor mellékletnélküli sírokkal vannak képviselve, hovátartozandóságát már csak azért sem lehet megállapítani, mert ha kevésbé volna zsugorítva, mint az itt talált példa is mutatja, a La Tène periodusba is tartozhatna. *Dr. Párducz Mihály.*

¹¹ A Kiszombor B temető leírását lásd Török Gyulának a Dolgozatok XII. kötetében megjelenő munkájában. A gorzsai temetőt Banner János dr. ismertette. (Ásatások a hódmezővásárhelyi határ batidai és gorzsai részében. Dolgozatok. 1933—34. 253—265. ll.). A kishomoki temető anyaga publikálatlan, anyaga részben a szegedi, részben a hódmezővásárhelyi városi múzeumban van. A solt-paléi leletek leírását lásd Párducz Mihály: *Adatok az Alföld római-kori kerámijához* c. a Dolgozatok jelen kötetében megjelent munkájában.